

Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas

Eglė Krivickaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

e.krivickaite@hmf.vdu.lt

Anotacija

Šiame straipsnyje glaustai pristatoma netikrų žodžių kartojimo metodika, neseniai pradėta taikyti lietuvių vaikų kalbos raidos diagnostikai, ir apžvelgiami *Netikrų žodžių kartojimo testo* žvalgomojo tyrimo, atlikto testuojant vienakalbius ir dvikalbius lietuvių vaikus, rezultatai. Tyrime dalyvavo trys amžiaus grupės: 1) ikimokyklinio amžiaus (4–5 m.) vaikai; 2) priešmokyklinio amžiaus (5–7 m.) vaikai; 3) pradinio mokyklinio amžiaus (7–9 m.) vaikai. Tyrimui atrinkta po 25 vienakalbius ir dvikalbius (K1 – lietuvių k., K2 – anglų k.) vaikus. Tiriamoji medžiaga rinkta Kauno darželiuose ir mokyklose bei Londono lituanistinėje mokykloje (dvikalbiai vaikai atliko testą tik pirmąją – lietuvių – kalba). Tyrimu siekta nustatyti minėtųjų amžiaus grupių vienakalbių ir dvikalbių vaikų gebėjimą atlikti *Netikrų žodžių kartojimo testą*. Gauti rezultatai lyginami kalbiniais (kartojamųjų žodžių ilgio ir struktūros) bei psichosocialiniais (tiriamųjų amžiaus ir lyties) aspektais.

Raktažodžiai: psicholingvistika, dvikalbystė, kalbos įsisavinimas, aplinkos kalba, netikrų žodžių kartojimo testas, fonologija, skiemens struktūra.

Keywords: psycholinguistics, bilingualism, language acquisition, input, non-word repetition test, phonology, syllable structure.

1. Įvadas

Pastaruoju metu vis plačiau nagrinėjama kognityvinė bei socialinė dvikalbių/ daugiakalbių vaikų raida, o pagrindiniu diskusijų objektu tampa gimtosios kalbos (gimtųjų kalbų) įsisavinimas. Neretai baiminamasi, kad dviejų kalbų mokymasis ankstyvajame amžiuje gali sutrikdyti bendrąją vaiko kalbos raidą, nuogaustaujama, kad dvikalbiai vaikai gali vėliau pradėti kalbėti ar netgi neįsisavinti nė vienos kalbos reikiamu lygiu. Vis dėlto įvairiose pasaulio šalyse atliktų tyrimų išvados tokios

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

pačios – ankstyvajame amžiuje dvikalbystė nekelia jokio pavojaus kalbos raidai; priešingai – nuolatinis dviejų ar daugiau kalbų vartojimas teigiamai veikia vaiko bendrąją raidą (Siegal et al. 2010; Brojde et al. 2012). Lietuvoje iki šiol atlikta nedaug mokslinių tyrimų, skirtų dvikalbių/daugiakalbių lietuvių vaikų kalbai tirti: Lietuvos edukologijos universitete nuosekliai vykdomi Lietuvos kalbinių mažumų vaikų lingvistiniai tyrimai (Mazolevskienė 2000; 2003; Mazolevskienė, Montvilaitė 2008; Mazolevskienė, Šamatovičienė 2011 ir kt.), Vytauto Didžiojo universitete atlikta keletas dvikalbių lietuvių vaikų, gyvenančių ne Lietuvoje, kalbos raidos tyrimų (Dabašinskienė, Krivickaitė 2013; Kalninytė 2013; Krivickaitė 2013; Balčiūnienė, Kalninytė 2013; Balčiūnienė, Dabašinskienė 2012, Balčiūnienė et al. 2011).

Atsižvelgiant į didžiulius emigracijos iš Lietuvos srautus, galima prognozuoti, kad ateityje dar labiau išaugs specialių diagnostinių testų, kurie leidžia jau ankstyvoje vaikystėje nustatyti galimą kalbos sutrikimą ar kelių kalbų sąveikos nulemtą kalbos vėlavimą, poreikis. Šiuo straipsniu siekiama pristatyti vieną iš tokių metodikų – šiuo metu pasaulyje plačiai taikomą netikrų žodžių (angl. *non-word*) pakartojimo testą, taip pat lietuviška tokio testo versija (aut. I. Dabašinskienė ir E. Krivickaitė) atlikto vienakalbių ir dvikalbių (K1 – lietuvių k., K2 – anglų k.) lietuvių vaikų kalbos tyrimo rezultatus. Tiriamosios medžiagos imtis sudaryta iš 25 vienakalbių ir 25 dvikalbių (K1 – lietuvių k., K2 – anglų k.) vaikų testavimo duomenų. Tiriamieji suskirstyti į tris amžiaus grupes: 1) ikimokyklinio amžiaus (4–5 m.); 2) priešmokyklinio amžiaus (5–7 m.); 3) pradinio mokyklinio amžiaus (7–9 m.). Kelta hipotezė, kad dvikalbių kalbos tyrimo rezultatai bus prastesni nei to paties amžiaus vienakalbių vaikų.

Straipsnį sudaro trys pagrindinės dalys: pirmojoje dalyje apžvelgiamos bendrosios dvikalbių vaikų kalbos raidos tendencijos; antrojoje dalyje pristatoma netikrų žodžių kartojimo metodika bei lietuviškasis *Netikrų žodžių kartojimo testas*; trečiojoje dalyje aptariami vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimo *Netikrų žodžių kartojimo testu* rezultatai.

2. Pagrindinės dvikalbių vaikų kalbos raidos tendencijos

Dvikalbiai vaikai auga unikalioje lingvistinėje aplinkoje: juos supa dvi skirtingos garsų ir gramatikos sistemos bei skirtingų kalbų žodžiai (Byers-Heinlein et al. 2012: 198). Vienakalbis vaikas, mokydamasis kalbos, visą laiką ir dėmesį skiria tik vienai kalbai, o dvikalbio vaiko laikas ir dėmesys dalijamas dviem kalboms: išmokti dviejų kalbų žodžius, suvokti, kuriai kalbai žodis priklauso, ir įsisavinti dviejų kalbų gramatikos taisykles (Werker et al. 2009; Brojde et al. 2012). Dvikalbiai vidutiniškai mažiau girdi tiek vienos, tiek kitos kalbos nei vienakalbiai bendraamžiai

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

vaikai (Paradis 2010: 652), dėl šios priežasties jiems reikia daugiau laiko sukaupti tinkamą kiekį informacijos apie kiekvieną kalbą, kad galėtų pastebėti ir įsisavinti jų gramatikos dėsningumus ir taisykles (Paradis 2010: 659–660).

Teigiama, kad dvikalbiai vaikai įsisavina kalbas trimis pakopomis: pirmojoje pakopoje (1;0–1;6¹) abiejų kalbų žodžiai sudaro vieną žodyną (t. y. vaikai tikslingai neskiria kalbų); antrojoje pakopoje (2;00–2;9) vaikai jau suvokia, kad žodžiai, kuriuos jie moka, priklauso dviem skirtingoms kalboms (t. y. atsiranda dvi žodyno sistemos), tačiau abiem kalboms taikomos tos pačios sintaksės taisyklės (t. y. įsisavinama viena „bendra“ sintaksės sistema); trečiojoje pakopoje (kuri prasideda apie antrųjų metų pabaigą – trečiųjų pradžia) vaikai pradeda skirti dviejų kalbų sintaksės taisykles (Volterra, Taeschner 1978; Werker et al. 2009). Taigi dviejų kalbų sistemos palaipsniui įsisavinamos iki trečiųjų metų, o toliau kiekvienos kalbos modelis plėtojasi taip pat kaip vienakalbių vaikų (Werker et al. 2009: 3649).

Dauguma lyginamųjų tyrimų rodo, kad dvikalbių kiekvienos kalbos žodynas yra mažesnis lyginant su bendraamžių vienakalbių vaikų (Pearson et al. 1997; Paradis 2010), tačiau vertinant bendrą dvikalbio vaiko žodyno apimtį (t. y. skaičiuojant visus abejomis kalbomis vaiko mokamus žodžius), ji yra vienoda ar net didesnė nei to paties amžiaus vienakalbio vaiko (Bialystok 2001; Werker et al. 2009; Bialystok et al. 2010). B. Zurer Pearson su kolegomis (1995), tyrė vieno dvikalbio vaiko (amžius – 1;6; K1 – anglų k.; K2 – ispanų k.) kalbos žodyną, nustatė, kad 38 proc. vaiko žinomų žodžių yra dubletai, t. y. 38 proc. vaiko žodyno sudaro tą patį reiškinį skirtingomis kalbomis įvardijantys žodžiai, pvz., *dog* (angliškai) ir *perro* (ispaniškai). Kito dvikalbio vaiko (amžius – 1;10; K1 – turkų k.; K2 – portugalų k.) žodyną sudarė 50 žodžių (23 žodžiai turkų kalba, 27 žodžiai – portugalų kalba); nustatyta, kad 28 proc. bendro žodyno žodžių yra dubletai (Yavas 1991, cituojama iš Pearson et al. 1995). Vaikų kalbos tyrimai rodo, kad dvikalbiai šiek tiek lėčiau apdoroja kalbą (Windsor, Kohnert 2004): paveikslėlyje pavaizduotą objektą dvikalbiai (K1 – ispanų k.; K2 – anglų k.) vaikai įvardija lėčiau nei bendraamžiai vienakalbiai. Sunkumų dvikalbiams vaikams kyla ir atliekant netikrų žodžių testą (Thordardottir, Brandeker 2013; Gutierrez-Clellen, Simon-Cerejido 2010).

Kai dvikalbių vaikų kalbos raida yra vertinama tik pagal vienos kurios nors vaiko vartojamos kalbos duomenis, daugumos jų kalbos įvertinimo rezultatai atitinka vienakalbių vaikų, turinčių kalbos sutrikimą, rezultatus (Thordardottir, Brandeker 2013: 3). Ištyrus dvikalbių vaikų (K1 – ispanų k.; K2 – anglų k.) kalbos raidą netikrų žodžių testu, parengtu pagal anglų kalbos fonologijos ypatybes, ir palyginus gautus rezultatus su vienakalbių tipinės ir sutrikusios kalbos raidos vaikų

¹ Amžius skaičiuojamas taip: 1;0 – vieni metai ir nulis mėnesių.

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

duomenimis, paaiškėjo, kad dvikalbiai vaikai lenkia vienakalbius vaikus, turinčius kalbos sutrikimą, bet atsilieka nuo tipinės kalbos raidos vienakalbių vaikų (Kohnert et al. 2006).

Siekiant objektyviai įvertinti dvikalbio vaiko kalbos raidą, siūloma tikrinti abi vaiko vartojamas kalbas ir įsigilinti į jų vartojimo ypatybes (nustatyti dominuojančią kalbą, namų kalbą, įvertinti kalbų santykį ir pan.). Todėl dažniausiai dvikalbių vaikų kalbos raidai įvertinti naudojamos dviem netikrų žodžių testais, parengtais pagal abiejų vaiko vartojamų kalbų fonologijos taisykles. Pavyzdžiui, tiriant dvikalbių vaikų (K1 – ispanų k; K2 – anglų k.) kalbos raidą, atlikti du skirtingi netikrų žodžių testai (vienas parengtas pagal anglų, kitas – pagal ispanų kalbos fonologijos ypatybes). Nustatyta, kad tiksliau kartojami žodžiai, sukurti remiantis pirmosios vaiko kalbos (ispanų k.) pagrindu (Windsor et al. 2010; Gutierrez-Clellen, Simon-Cereijido 2010).

Nors netikrų žodžių kartojimo testas laikomas objektyvia diagnostine priemone, vis dėlto dauguma mokslininkų rekomenduoja derinti jį su kitais (papildomais) kalbos įvertinimo testais, tėvų/ mokytojų apklausomis ir kt. (Gutierrez-Clellen, Simon-Cereijido 2010: 59).

3. Netikrų žodžių kartojimo testas: teoriniai pagrindai

Netikrų žodžių vadinama fonologinė garsų eilė, atitinkanti konkrečios kalbos fonotaktikos taisykles, tačiau neturinti jokios reikšmės (Clark et al. 2012: 578). Pakartoti neįprastą garsų derinį, bereikšmį žodį nėra taip paprasta, kaip gali atrodyti – tam reikalingi daugialypiai kognityviniai-kalbiniai gebėjimai: kalbos suvokimas, fonologinė atmintis, artikuliacija ir kt. (Rispen, Parigger 2010). Dėl šių priežasčių netikrų žodžių kartojimo testu ir jo rezultatais domisi skirtingų sričių specialistai: specialieji pedagogai, logopedai, kalbos raidos teoretikai, kognityvinės psichologijos specialistai (Gathercole 2006b).

Teigiama, kad gebėjimas pakartoti netikrą, niekada negirdėtą ir jokios reikšmės neturintį žodį yra glaudžiai susijęs su gebėjimu išmokyti naujų žodžių: kiekvienas žodis, kadaise vaiko išgirstas pirmą kartą, skambėjo jam taip pat neįprastai ir keistai (Chiat, Roy 2007; Gathercole 2006a). Vaikai kartoti pradeda anksti: jau pirmaisiais metais kūdikiai spontaniškai bando kartoti aplinkoje girdimus garsus, nuo antrųjų – garsų samplaikas, lengvesnės struktūros žodžius. Vaiko gebėjimas ankstyvajame amžiuje pakartoti naują, pirmą kartą išgirstą daugiaskiemę žodį rodo gebėjimą išmokyti naujų žodžių ir plėsti žodyną (Gathercole 2006a): prastas netikro žodžio pakartojimas gali reikšti, kad vaikui sunku įsiminti ir išmokyti naujų žodžių.

Atlikus tęstinius netikrų žodžių kartojimo testo ir vaiko žodyno raidos tyrimus, nustatyta stipri teigiama koreliacija: jei tipinės kalbos raidos vaikui (apie 4 m. amžiaus) sunkiau tiksliai pakartoti

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

netikrus žodžius nei bendraamžiams, tikėtina, kad po metų ar kelių šio vaiko sukauptas žodynas bus mažesnis nei bendraamžių (Gathercole 1995; Archibald, Gathercole 2006). Šią koreliaciją tarp netikrų žodžių kartojimo gebėjimų ir žodyno raidos viena pirmųjų pastebėjo ir aprašė S. E. Gathercole (1995). Tyrimo metu buvo ištestuota 70 anglakalbių tipinės kalbos raidos vaikų: pirmiausia buvo išmatuota 4 m. amžiaus vaikų žodyno apimtis ir atliktas netikrų žodžių testas; po metų dar kartą išmatavus tų pačių vaikų žodyno apimtį, nustatyta, kad keturmečių netikrų žodžių pakartojimo rezultatai reikšmingai teigiamai koreliuoja su tų pačių vaikų žodyno apimtimi praėjus metams (Baddeley et al. 1998: 160). Prastesni netikrų žodžių testo rezultatai leidžia kelti hipotezę, kad vaikui gali būti sudėtinga išmokti, įsiminti naujų žodžių (Bowey 2001: 459; Gupka 2005: 318).

Netikrų žodžių kartojimo testo rezultatų koreliaciją su vaiko žodyno raida galima aiškinti ir vaiko turimų leksinių žinių kiekiu. Tai reiškia, kad vaiko mokamų žodžių kiekis ir įvairovė lemia netikrų žodžių pakartojimo tikslumą. Tyrimai rodo, kad vaikų, kurių žodynas yra platesnis, netikrų žodžių kartojimo testo rezultatai geresni (Munson 2005). Teigiama, kad vaikai, mokantys daugiau žodžių, nors ir sudarytų iš tų pačių balsių ir priebalsių, turi sukaupe daugiau fonologinių žinių, todėl geba tiksliau pakartoti naujus, dar niekada negirdėtus žodžius (Gathercole 1995; Dollaghan Campbell 1998; Munson et al. 2005). Šią hipotezę pagrindžia netikrų žodžių kartojimo testo rezultatai, gauti tiriant tris vaikų grupes: 1) vaikus, turinčius kalbos sutrikimą² (apie 11 m.); 2) tipinės kalbos raidos vaikus, kurių amžius atitinka kalbos sutrikimą turinčių vaikų amžių (apie 11 m.); 3) tipinės kalbos raidos vaikus, kurių žodyno apimtis atitinka kalbos sutrikimą turinčių vaikų žodyno apimtį (apie 7 m.). Gauti rezultatai parodė, kad pirmosios ir trečiosios grupės vaikų netikrų žodžių pakartojimo tikslumas yra panašus, o antroji grupė netikrus žodžius pakartojo tiksliau nei pirmoji ir trečioji grupės (Munson et al. 2005). Suprantama, augdami vaikai išmoksta vis daugiau naujų žodžių, kaupia didesnę fonologinių žinių bagažą, todėl geba vis tiksliau pakartoti pirmą kartą išgirstus žodžius.

3.1. Bendriausios gebėjimo pakartoti netikrus žodžius ypatybės

Netikri žodžiai kuriami remiantis konkrečios kalbos fonologijos ypatybėmis: garsų charakteristika, skiemens struktūra, žodžių ilgiu ir kt. Tokiu atveju netikrų žodžių struktūra atitinka tos kalbos fonotaktikos taisykles (Raderborg et al. 2006), tačiau nekelia asociacijų su tikru žodžiu. Skirtingų kalbų pagrindu parengti netikrų žodžių testo lyginamieji tyrimai leido išskirti tris pagrindinius veiksnius, lemiančius netikrų žodžių pakartojimo tikslumą: 1) netikrų žodžių skiemens struktūros

² Nustatyta, kad kalbos sutrikimą turintys vaikai turi sukaupe mažiau leksikos žinių nei to paties mažiaus tipinės kalbos raidos vaikai (Munson et al. 2005: 1036).

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

sudėtingumas; 2) netikrų žodžių ilgis; 3) tiriamųjų amžius (Chiat, Roy 2007; Archibald, Gathercole 2006; Gutierrez-Clellen, Simon-Cerejido 2010: 58). Toliau šie veiksniai aptariami išsamiau.

1. Siūloma, kad netikrų žodžių testą sudarytų tos fonemos, kurios vaikų yra įsisavinamos anksčiausiai. Tokiu atveju pakartojimo tikslumo neveiktų fiziologinis negebėjimas išstarti garso (Dollaghan, Campbell 1998). Skirtingų pasaulio kalbų netikrų žodžių kartojimo testų rezultatai vieningai rodo, kad netikrus žodžius, turinčius priebalsių samplaikų, pakartoti yra sudėtingiau nei žodžius be priebalsių samplaikų (Kavitskaya et al. 2011; Marshall et al. 2002; Williams et al. 2013). Be to, tiksliau pakartojamos žodžio pradžioje esančios samplaikos, o esančios žodžio viduryje sukelia daugiau sunkumų (Marshall, van der Lely 2009: 50).

2. Vieno–dviejų skiemenų žodžius lengviau tiek suvokti, tiek pakartoti nei ilgesnius. Kitaip tariant, netikrų žodžių pakartojimo tikslumas mažėja ilgėjant žodžiui. Tai patvirtina F. H. Santos et al. (2006) atliktas 180 tipinės kalbos raidos brazilų vaikų (4–10 m.) kalbos tyrimas. Nustatyta, kad žodžio ilgis (skiemenų skaičius žodyje) turi įtakos visais amžiaus tarpsniais: pakartojimo tikslumas mažėja su kiekvienu papildomu skiemeniu, o daugiausia klystama kartojant keturių ir penkių skiemenų žodžius (Santos et al. 2006: 375–376). Kitų tyrimų rezultatai taip pat patvirtina: kuo netikras žodis ilgesnis, tuo prasčiau jis pakartojamas (Gathercole 2006b; Kavitskaya et al. 2011).

3. Žodžių pakartojimo tikslumas didėja su amžiumi: kuo vyresnė tiriamųjų vaikų amžiaus grupė, tuo tiksliau pakartojami tiek trumpesni (vieno–dviejų skiemenų), tiek ilgesni (trijų–penkių skiemenų) netikri žodžiai (Santos et al 2006; Park, Scarz 2012). Vaikai augdami išmoksta naujų žodžių, plečia žodyną, kaupia didesnę fonologinių žinių bagažą, t. y. išmoksta vis kitokių garsų kombinacijų, todėl geba tiksliau išstarti įvairias samplaikas (Edwards et al. 2003: 2; Munson et al. 2005: 1034).

Sudarant lietuviškąjį *Netikrų žodžių kartojimo testą* ir vertinant žvalgomojo tyrimo rezultatus, buvo atsižvelgta į visus šiuos veiksnius.

4. Lietuviškojo *Netikrų žodžių kartojimo testo* sandara

Lietuvių kalbos *Netikrų žodžių kartojimo testas* kurtas dalyvaujant COST ISO804 *Language Impairment in a Multilingual society: Linguistics Patterns and the Road to Assessment* projekte (2011–2013 m.). Netikri žodžiai kurti atsižvelgiant į lietuvių kalbos žodžių struktūros ypatybes: naudoti tik tokie garsai ir skiemenų struktūros, kurios galimos ir dažniausiai randamos lietuvių kalbos žodžiuose (žr. 1 lentelę). Lietuvių mokslininkai A. Kazlauskienė ir G. Raškinis (2009) yra nustatę, kad dažniausi garsai, randami lietuviškose žodžiuose, yra: *i, a, e, o*, ir *s, k, t, m, n, r*.

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

Lietuvių kalbos žodžių dviejų priebalsių samplaikų dažniausi tipai yra: RT³ (42 proc.) (*nt, rt, nk, rb*); ST (18 proc.) (*st, šk, št, sp*); TR (13 proc.) (*kl, pr, tr, tv, gr, bl, tl, pl*); SR (6 proc.) (*sm, sn, šv, sl, sv, šl*) (Kazlauskienė 2007: 37–40). Vidutiniškai lietuvių kalbos fonologinį žodį sudaro 7 fonemos, t. y. dažniausiai 5–8 fonemos (Kazlauskienė 2010: 35–37), o dažniausi skiemens tipai lietuviškuose žodžiuose yra: CV, CVC, CCV, CCVC (Kazlauskienė, Raškinis 2008: 26–27).

Remiantis šiais lietuvių mokslininkų pateiktais duomenimis apie lietuvių kalbos žodžių struktūrą bei lietuvių vaikų fonologinės struktūros įsisavinimo tyrimais (Kamandulytė 2006; Garšvienė, Juškienė 2008), buvo sudaryti netikri žodžiai⁴ lietuviškajam testui (žr. 1 lentelę). Netikrų žodžių priebalsių samplaikos sudarytos iš trijų priebalsių samplaikų tipų: ST (39 proc.), TR (33 proc.) ir SR (28 proc.); netikrų žodžių ilgis svyruoja nuo 2 iki 4 skiemenų (nuo 4 iki 9 fonemų), o netikrų žodžių skiemenis sudaro CV, CCV arba CCVC skiemens struktūros (žr. 1 lentelę).

Lietuvišką *Netikrų žodžių kartojimo testą* sudaro 24 žodžiai, suskirstyti į tris grupes: 8 žodžiai, sudaryti iš dviejų skiemenų (4–6 fonemos), 8 – iš trijų skiemenų (6–7 fonemos) ir 8 – iš keturių skiemenų (6–9 fonemos). Kiekvienoje grupėje yra po 2 žodžius be priebalsių samplaikų ir po 6 žodžius, turinčius priebalsių samplaikas: 4 žodžiai turi samplaiką žodžio pradžioje, 2 – žodžio viduryje. Visos priebalsių samplaikos yra skiemenyje, tik dviejuose dviskiemeniuose žodžiuose priebalsių samplaika yra ir skiemenyje, ir skiemenų sandūroje (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. **Lietuviško *Netikrų žodžių kartojimo testo* netikri žodžiai**

	Skiemenų skaičius	Netikri žodžiai	Foneminis žodžio modelis
1	2	Ke.mu	CV.CV
2	2	Do.ja	CV.CV
3	2	Ski.mo	CCV.CV
4	2	Šve.la	CCV.CV
5	2	Ga.prė	CV.CCV
6	2	Gi.tva	CV.CCV
7	2	Smin.to	CCVC.CV
8	2	Kles.ta	CCVC.CV
9	3	Ge.lo.ša	CV.CV.CV
10	3	Ši.ru.ta	CV.CV.CV
11	3	Šku.li.nė	CCV.CV.CV
12	3	Ple.mu.ta	CCV.CV.CV
13	3	Ma.spu.lė	CV.CCV.CV
14	3	La.smu.vi	CV.CCV.CV
15	3	Spa.de.ki	CCV.CV.CV
16	3	Pa.sva.pi	CV.CCV.CV

³ S – pučiamasis (s, z, š, ž, f, h, ch); T – sprogstamasis (p, b, t, d, k, g); R – sklandusis (l, m, n, r, v, j).

⁴ Netikrus žodžius kūrė I. Dabašinskienė ir E. Krivickaitė.

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

17	4	Su.le.ri.tė	CV.CV.CV.CV
18	4	Ža.de.vi.na	CV.CV.CV.CV
19	4	Sna.li.di.na	CCV.CV.CV.CV
20	4	Spi.ra.tu.ša	CCV.CV.CV.CV
21	4	Ni.spa.ri.ma	CV.CCV.CV.CV
22	4	Ma.gvu.no.lė	CV.CCV.CV.CV
23	4	Sta.li.go.sa	CCV.CV.CV.CV
24	4	Go.sa.klu.ni	CV.CV.CCV.CV

Kiekvienas netikras žodis suskiemenuotas⁵ remiantis G. Raškinio ir A. Kazlauskienės (2009) siūlymu: „jeigu žodžio pradžioje gali būti STR, ST, SR, TR tipo priebalsių junginiai, tai tik tokio tipo junginiais gali prasidėti ir naujas skiemuo (2009: 72).

5. Lietuviško *Netikrų žodžių kartojimo testo* tyrimas

5.1. Tyrimo empirinė medžiaga ir metodika

Tiriamąją medžiagą sudaro 50-ies tiriamųjų vaikų testavimo duomenys. Tyrimui atrinkti 25 vienakalbiai ir 25 dvikalbiai (K1 – lietuvių kalba; K2 – anglų kalba) lietuviai vaikai. Tiriamieji suskirstyti į 3 amžiaus grupes:

1) 4–5 m. amžiaus grupę sudaro 5 dvikalbiai ir 5 vienakalbiai vaikai (kiekvienoje grupėje – po 1 berniuką ir 4 mergaites); 2) 5–7 m. amžiaus grupę sudaro 10 dvikalbių ir 10 vienakalbių vaikų (kiekvienoje grupėje po 5 berniukus ir 5 mergaites); 3) 7–9 m. amžiaus grupę sudaro 10 dvikalbių vaikų (4 berniukai ir 6 mergaitės) ir 10 vienakalbių (5 berniukai ir 5 mergaitės). Tikimasi, kad šios – ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio mokyklinio amžiaus – grupės atskleis bendrąją vaikų fonologijos raidą ir leis daryti išvadas apie netikrų žodžių pakartojimo gebėjimus skirtingais amžiaus tarpsniais.

Vienakalbiai vaikai atrinkti tyrimui atsitiktiniu būdu Kauno mokyklose ir darželiuose, dvikalbių vaikų kalbos duomenys rinkti vienoje Londono lituanistinėje mokykloje⁶ (šioje mokykloje ištestuoti visi vaikai, kurių tėvai sutiko, kad vaikai dalyvautų tyrime). Dvikalbiai vaikai yra gimę Didžiojoje Britanijoje, auga lietuvių šeimoje (mama ir tėtis yra lietuviai, gimę ir augę Lietuvoje), namuose bendraujama lietuvių kalba.

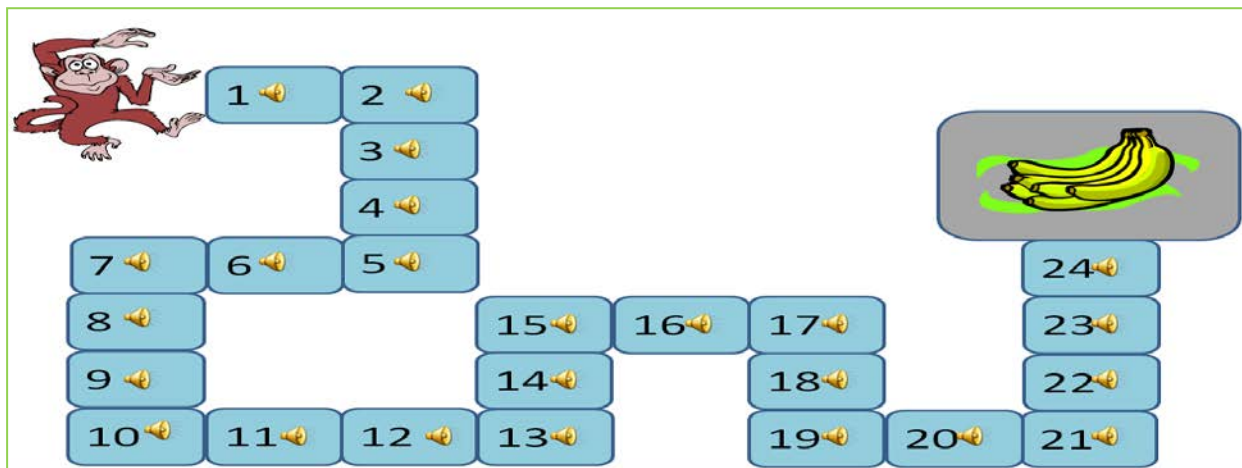
Tyrimo metodika. Lietuviškas *Netikrų žodžių kartojimo testas* vaikui pristatomas žaidimo forma naudojant *Ms PowerPoint* formą (žr. 1 pav.). Vaikas supažindinamas su pagrindiniu žaidimo

⁵ 1 lentelėje netikrų žodžių skiemenys atskiriami taškais.

⁶ Londono lituanistinėje mokykloje duomenis rinko doktorantė A. Kalninytė.

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

veikėju – beždžionėle, kuri, norėdama gauti bananų, turi įveikti užduočių kelią. Vaikui pasiūloma padėti beždžionėlei įveikti užduotis. Kiekviename žingsnyje vaikas išgirsta įrašytą netikrą žodį⁷, kurį turi pakartoti. Visas pokalbis su vaiku įrašomas diktofonu – taip vaiko akivaizdoje nėra fiksuojami netikslūs atsakymai. Vaikams šis žaidimas patinka, nes yra spalvingas, linksmas ir trumpas (užduotis trunka tik 3–4 min.).

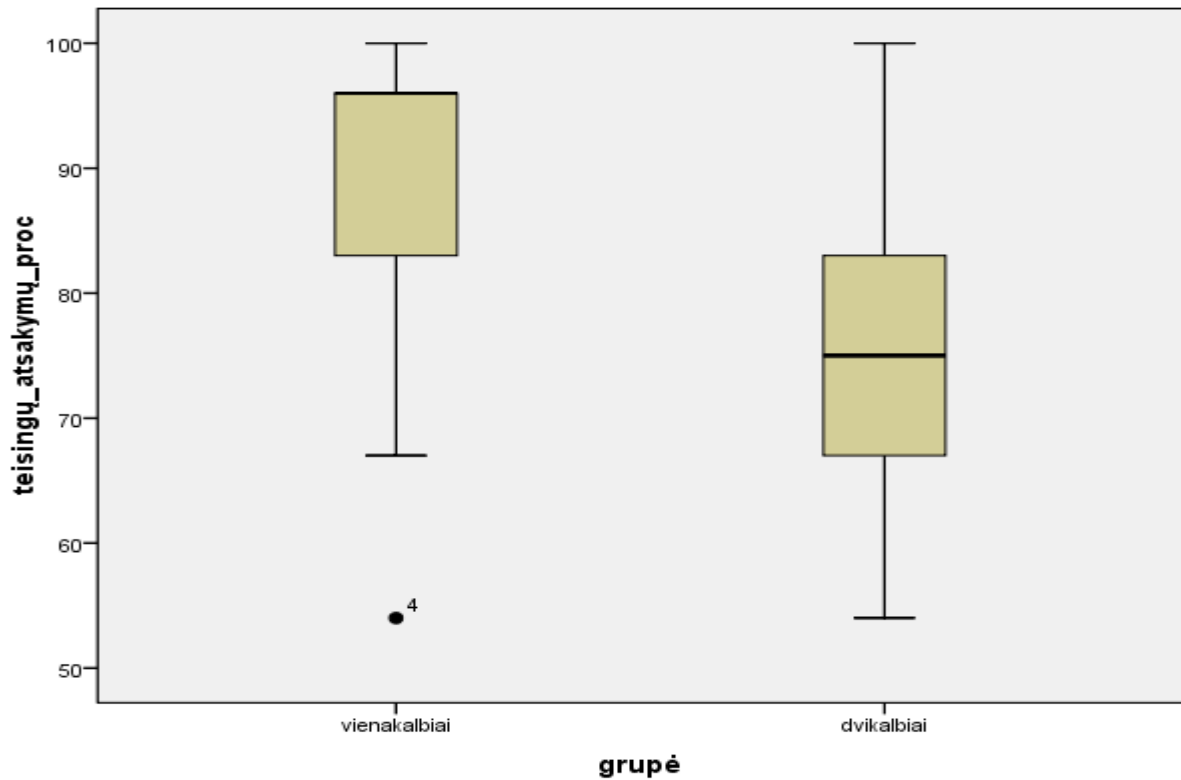
1 paveikslas. Netikrų žodžių testo vaizdinė priemonė (pritaikyta pagal Kunnari, Tolonen, Chiat 2011)

Tyrimo duomenys apdoroti dviem etapais. Pirmiausia atlikta kiekybinė duomenų analizė: duomenys sutvarkyti naudojant statistinę duomenų apdorojimo programą SPSS 17.0 (*Statistical Package for the Social Sciences*). Grafiniam duomenų vaizdavimui naudotasi stačiakampe diagrama (angl. *Boxplot*), grupuotomis stulpelinėmis diagramomis (angl. *bar*) ir linijine diagrama (angl. *line*). Vėliau atlikta kokybinė duomenų analizė – analizuotos dažniausiai darytos klaidos. Kiekvieno vaiko atsakymai išrašyti, suskirstyti į klaidų tipus (garso praleidimą, pridėjimą, sukeitimą vietomis) ir aptarti išsamiau.

5.2. Lietuviško *Netikrų žodžių kartojimo testo* rezultatai

Lietuviško *Netikrų žodžių kartojimo testo* rezultatai leido daryti preliminarią išvadą, sutampančią su kitų šalių mokslininkų gautomis išvadomis: dvikalbiai vaikai netikrus žodžius, sukurtus remiantis tik vienos jų vartojamos kalbos pagrindu, kartoja prasčiau nei vienakalbiai vaikai.

⁷ Netikri žodžiai pateikiami atsitiktine tvarka.

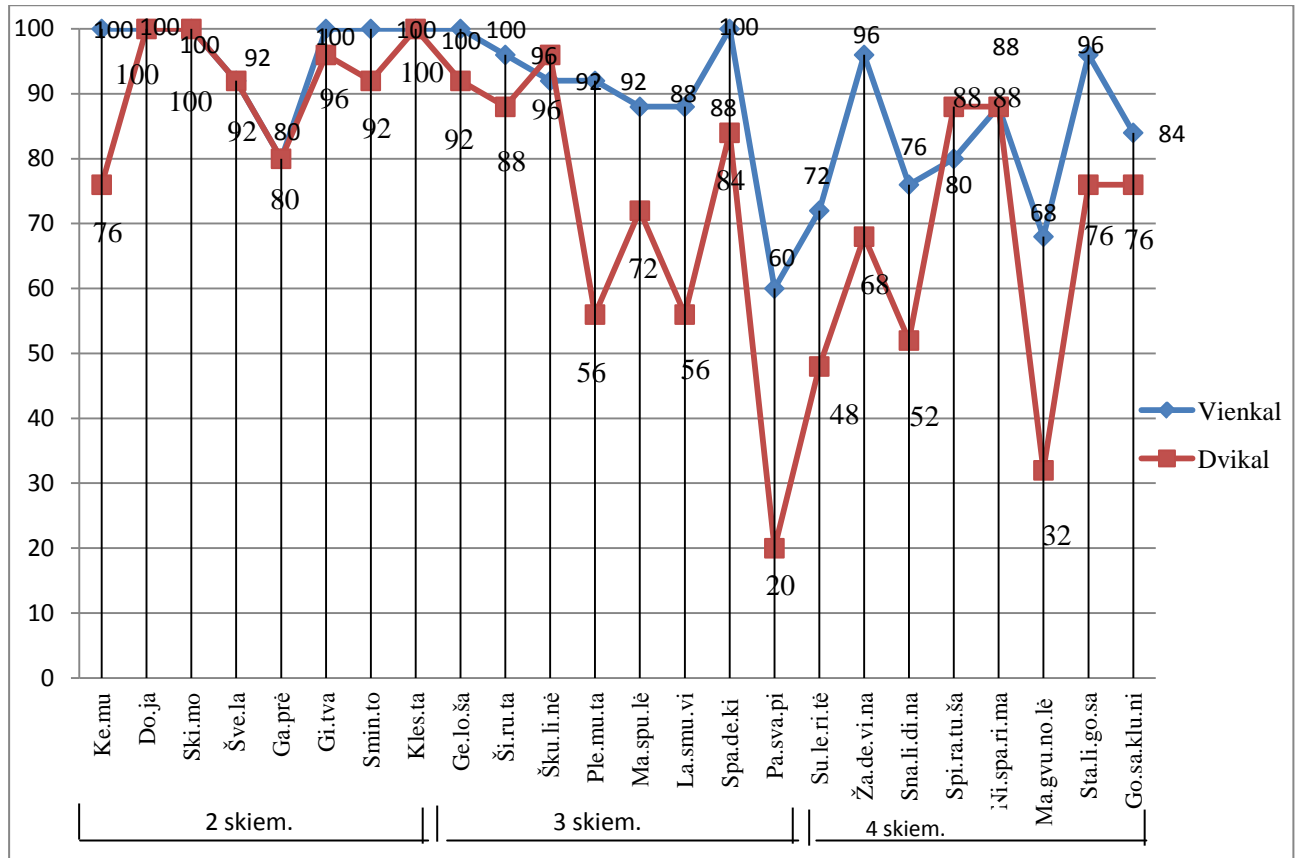
2 paveikslas. Vienakalbių ir dvikalbių vaikų netikrų žodžių testo rezultatai

Vienakalbių vaikų netikrų žodžių pakartojimo tikslumas pasiskirsto tarp 83–95 proc., netikrų žodžių pakartojimo tikslumo vidurkis yra apie 93 proc. (žr. 2 pav.), taigi didžioji dalis vienakalbių vaikų netikrus žodžius pakartoja tiksliai. Iš 2 paveiksle pateiktų duomenų matyti vienakalbių vaikų testo rezultatų didžiausios ir mažiausios reikšmės: keli vaikai netikrus žodžius pakartojo 100 proc. tikslumu, tačiau būta ir žemesnių rezultatų – žodžiai pakartoti apie 67 proc. tikslumu. Kaip matyti, vieno vaiko netikrų žodžių pakartojimai itin prasti lyginant su kitais vienakalbiais vaikais – pakartojimo tikslumas siekia apie 54 proc. Dvikalbių vaikų netikrų žodžių testo rezultatai šiek tiek kitokie: netikrų žodžių pakartojimo tikslumas čia pasiskirsto tarp 66–83 proc., o netikrų žodžių pakartojimo tikslumo vidurkis – apie 75 proc. 2 paveiksle pateiktoje diagramoje matyti dvikalbių vaikų netikrų žodžių pakartojimo didžiausios ir mažiausios reikšmės: keletas tiriamųjų netikrus žodžius pakartojo 100 proc. tikslumu, keliems sekėsi prasčiau – jų rezultatas siekia apie 54 proc.

Apžvelgus, kaip abi tiriamųjų grupės pakartojo kiekvieną netikrą žodį (žr. 3 pav.), matyti, kad didesnis skirtumas tarp vienakalbių ir dvikalbių vaikų išryškėja kartojant trijų ir keturių skiemenų netikrus žodžius (ypač su priebalsių samplaikomis). Pvz., netikrą žodį *plemuta* vienakalbiai vaikai pakartojo 92 proc. tikslumu, o dvikalbiai – 56 proc.; *staligosa* vienakalbiai pakartojo 96 proc.

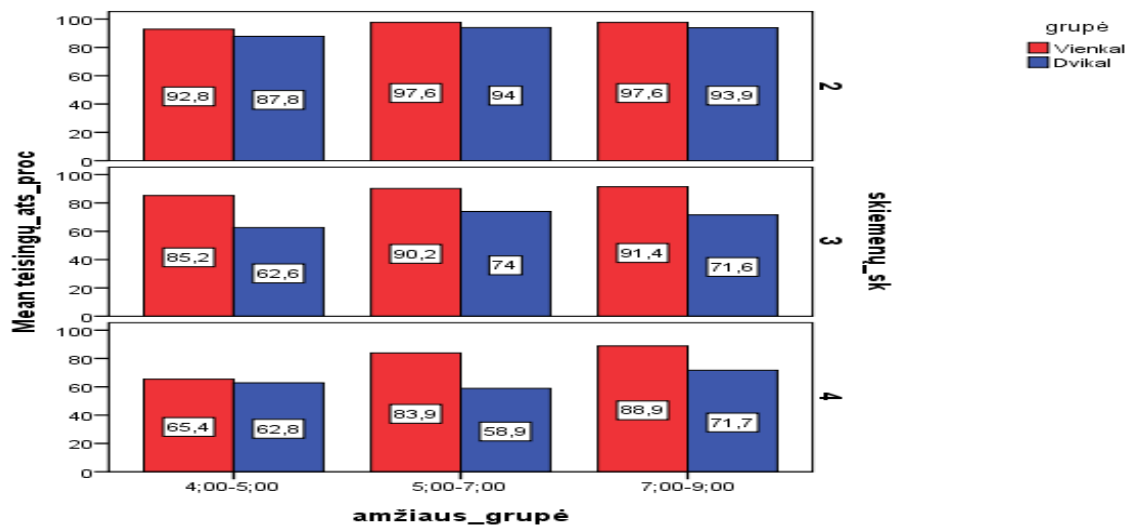
Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

tikslumu, o dvikalbiai – 86 proc.; abiem tiriamųjų grupėms sudėtingiausi netikri žodžiai *pasvapi* (vienakalbiai pakartojo 60 proc. tikslumu, dvikalbiai – tik 20 proc.) ir *magvunolė* (vienakalbiai pakartojo 68 proc. tikslumu, dvikalbiai – 32 proc.) (žr. 3 pav.). Dviejų skiemenų netikri žodžiai abiejų tiriamųjų grupių pakartoti panašiu tikslumu, pvz., *doja* pakartotas 100 proc. tikslumu, *gitva* vienakalbiai pakartojo 100 proc. tikslumu, o dvikalbiai – 96 proc. (žr. 3 pav.)

3 paveikslas. Vienakalbių ir dvikalbių vaikų grupių kiekvieno netikro žodžio pakartojimo tikslumas

Netikrų žodžių ilgis – svarbi ypatybė, lemianti tiek vienakalbių, tiek dvikalbių vaikų *Netikrų žodžių kartojimo testo* rezultatus. Netikrų žodžių pakartojimo tikslumas mažėja su kiekvienu papildomu skiemeniu: visų trijų amžiaus grupių (4–5; 5–7; 7–9) vienakalbiai ir dvikalbiai vaikai dviejų skiemenų netikrus žodžius pakartojo gana tiksliai – apie 88–98 proc. (žr. 3 pav. ir 4 pav.). Tačiau abiejų tiriamųjų grupių testo rezultatai prastėja kartojant trijų ir keturių skiemenų netikrus žodžius; be to, vis didėja skirtumas tarp vienakalbių ir dvikalbių vaikų rezultatų. Vienakalbiai trijų skiemenų netikrus žodžius pakartojo 85–91 proc. tikslumu, o dvikalbiai – 63–72 proc. tikslumu; keturių skiemenų netikrus žodžius vienakalbiai vaikai pakartojo 65–89 proc. tikslumu; dvikalbiai – 63–72 proc. tikslumu (žr. 4 pav.). Taigi šio lietuviško *Netikrų žodžių kartojimo testo* rezultatai patvirtina prielaidą, kad kuo ilgesnis netikras žodis, tuo prastesni jo pakartojimo rezultatai.

4 paveikslas. Vienakalbių ir dvikalbių vaikų netikrų žodžių testo rezultatai pagal amžiaus grupes

Žinant, kad vienakalbių ir dvikalbių vaikų bendra žodyno apimtis yra panaši (Bialystok 2001; Werker et al. 2009; Bialystok et al. 2010), galima manyti, kad vienakalbiai ir dvikalbiai turi panašias fonologijos žinias, be to galima spėti, kad dvikalbių vaikų fonologinės žinios yra įvairesnės dėl dviejų kalbų mokėjimo, todėl jie turėtų gebėti tiksliai išstarti įvairesnes priebalsių samplaikas. Tačiau tyrimo rezultatai rodo, kad abiem tiriamųjų grupėms buvo sunkiau pakartoti žodžius su priebalsių samplaikomis nei be jų, pvz., žodis be priebalsių samplaikų *doja* vienakalbių ir dvikalbių vaikų pakartotas 100 proc. tikslumu, *širuta* vienakalbių pakartotas 100 proc., dvikalbių – 88 proc. tikslumu. Žodis su priebalsių samplaika *gitva* abiejų tiriamųjų grupių pakartotas 80 proc. tikslumu, *pasvapi* vienakalbių pakartotas 60 proc., dvikalbių – 20 proc. tikslumu.

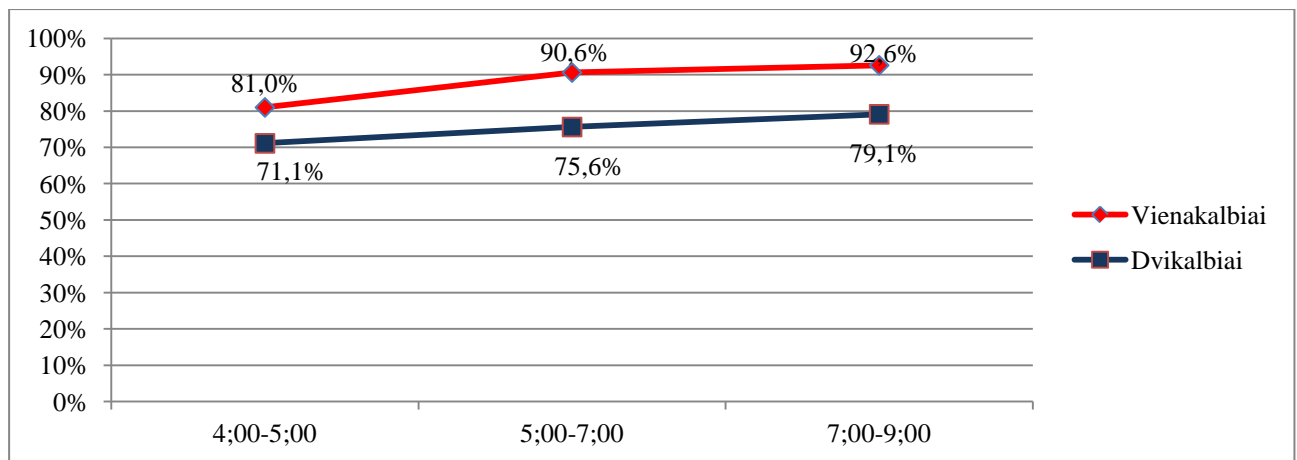
Vienakalbiai vaikai žodžius su priebalsių samplaikomis žodžio pradžioje pakartojo tiksliai, pvz., *škulinė* pakartotas 99 proc., *snalidina* – 96 proc. tikslumu, o dvikalbiai vaikai šiuos žodžius pakartojo prasčiau: *škulinė* pakartotas 56 proc., *snalidina* – 52 proc. tikslumu. Netikrus žodžius su priebalsių samplaika viduryje žodžio abiem tiriamųjų grupėms pakartoti sunkiau; ypač prasti dvikalbių vaikų rezultatai kartojant ilgesnius nei dviejų sikiemėnų žodžius: *lasmuvi* vienakalbių grupė pakartojo 88 proc., dvikalbių vaikų grupė – 56 proc. tikslumu, *magyunolė* vienakalbiai pakartojo 68 proc., dvikalbiai – 32 proc. tikslumu.

Kitas veiksnys, svarbus *Netikrų žodžių kartojimo testo* rezultatams, yra tiriamųjų amžius: tyrimo duomenys rodo, kad jauniausieji tyrimo dalyviai (4–5 m.) klydo daugiausia. Vienakalbių jauniausių vaikų netikrų žodžių pakartojimo vidurkis siekia apie 81 proc., dvikalbių – apie 71 proc. Vyresniųjų tyrimo dalyvių (5–7 ir 7–8 m.) netikrų žodžių testo rezultatai panašūs, nors vyresniųjų yra šiek tiek

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

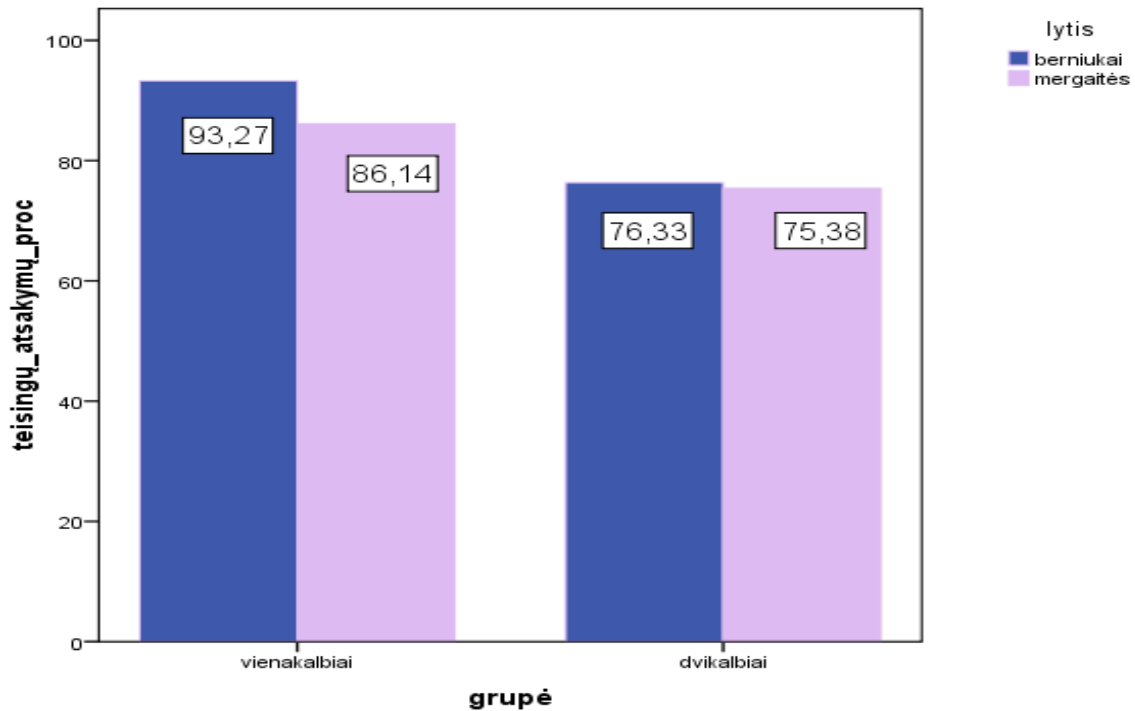
geresni: 5–7 m. amžiaus grupės vienakalbių netikrų žodžių pakartojimo vidurkis siekia apie 91 proc., dvikalbių – apie 76 proc., o 7–9 m. amžiaus grupės vienakalbių rezultatų vidurkis siekia apie 93 proc., dvikalbių – apie 80 proc. (žr. 5 pav.).

Atkreiptas dėmesys, kad jauniausių vienakalbių ir dvikalbių tiriamųjų grupių rezultatai kartojant dviejų ir keturių skiemenų netikrus žodžius yra panašūs: dviejų skiemenų netikrus žodžius vienakalbiai vaikai pakartojo apie 93 proc., dvikalbiai – apie 88 proc. tikslumu; keturių skiemenų netikrus žodžius vienakalbiai pakartojo apie 65 proc., o dvikalbiai – apie 63 proc. tikslumu (žr. 4 pav.). Dėl palyginti nedidelės tiriamųjų imties sunku pasakyti, ar tokius rezultatus lėmė tiriamųjų amžius ir netikrų žodžių struktūra, ar tik kelių tiriamųjų atsitiktiniai rezultatai.

5 paveikslas. Vienakalbių ir dvikalbių vaikų *Netikrų žodžių kartojimo testo* rezultatai pagal amžiaus grupes

Atkreiptas dėmesys ir į lyties aspektą: bandyta nustatyti, ar tiriamųjų lytis turi įtakos netikrų žodžių pakartojimo tikslumui. Žinoma, kad mergaičių kalba ankstyvajame amžiuje yra spartesnė nei berniukų, tačiau, kaip matyti iš 6 lentelėje pateiktų duomenų, vienakalbių tiriamųjų grupės berniukų rezultatai yra geresni (apie 94 proc. tikslų atsakymų), o mergaičių – šiek tiek prastesni (apie 86 proc. tikslų atsakymų). Apžvelgus dvikalbių tiriamųjų testo rezultatus, matyti, kad berniukai ir mergaitės netikrus žodžius pakartojo panašiu tikslumu – apie 76 proc. Vis dėlto daryti išvados, kad berniukai tiksliau pakartoja netikrus žodžius negalima, nes tiriamųjų imtis nėra pakankamai didelė (21 berniukas ir 29 mergaitės). Taigi kol kas sudėtinga pasakyti, ar berniukai netikrus žodžius pakartoja geriau nei mergaitės, ar tokį rezultatą lėmė tiriamųjų atsitiktinis prastesnis ar geresnis rezultatas.

6 paveikslas. Berniukų ir mergaičių *Netikrų žodžių kartojimo testo* rezultatai

Vaikai, ypač jaunesniojo amžiaus, bandydami išarti sudėtingesnės struktūros žodžius, ieško būdų palengvinti jų tarimą (Harley 2010). Pavyzdžiui, pridėdami balsį žodžio pabaigoje, palengvina žodžio pabaigoje esančių priebalsių tarimą (Velleman, Vihman 2007) arba neištaria tam tikrų sudėtingų garsų (Kapalkova et al. 2013), sukeičia žodžio pradžioje esančius garsus (dažniausiai priebalsius) su esančiais žodžio pabaigoje (Velleman, Vihman 2007). Analizuojant lietuviško *Netikrų žodžių kartojimo testo* rezultatus, pastebėti keli tiek vienakalbiams, tiek dvikalbiams būdingi klaidų tipai.

Garsų pakeitimas – tai dažniausias tiek vienakalbių (53 proc. visų klaidų), tiek dvikalbių (59 proc. visų klaidų) netikrų žodžių pakartojimo klaidų tipas. Abi tiriamųjų grupės dažniausiai sklandžiuosius garsus keitė kitais sklandžiaisiais garsais, pvz., *suleritė* -> *sulelitė*; *lasmuvi* -> *lasmuli*, *lasmumi*; *gosakluni* -> *gosaklumi*; *snalidina* -> *smalidina*, sprogstamuosius garsus taip pat dažniausiai keitė sprogstamaisiais, pvz., *plemuta* -> *klemuta*; *maspulė* -> *maskulė*, *gaprė* -> *gabrė*; *kemu* -> *gemu*. Pastebėta, kad dvikalbiai vaikai dažniau keitė sklandžiuosius garsus nei sprogstamuosius. Pakeitimo klaidų tipas būdingas visoms amžiaus grupėms, tačiau dažniausiai pastebėtas jauniausiųjų tiriamųjų grupėje (4–5 m.).

Dar vienas klaidų tipas – garsų praleidimas. Šio tipo klaidos vienakalbių vaikų atsakymuose sudaro 11 proc. proc., dvikalbių vaikų – 17 proc. Abi tiriamųjų grupės dažniausiai praleido pavienius

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

garsus, pvz., *gosakluni* -> *gosakuni*; *maspulė* -> *masulė*, *švela* -> *šela*; *magvunolė* -> *magunolė*.

Vienakalbių vaikų kalboje pastebėti ir skiemens praleidimo atvejai, dažniausiai praleistas paskutinis netikro žodžio skiemo: *pasvapi* -> *pasta*; *magvunolė* -> *mugvuno*.

Kiti du klaidų tipai (garsų sukeitimas ir garsų pridėjimas) retesni. Garsų sukeitimas vienakalbių vaikų atsakymuose sudaro 9 proc., dvikalbių vaikų – 2,7 proc., pvz., *magvunolė* -> *magvnuvolė*; *suleritė* -> *surelitė*. Garsų pridėjimas vienakalbių vaikų atsakymuose sudaro 8 proc., dvikalbių vaikų – 3,4 proc., pvz., *gaprė* -> *graprė*; *pasvapi* -> *pasvalpi*. Dažniausiai vaikai dar vieną papildomą priebalsį prideda prie jau esančio priebalsio ir taip žodyje susikuria dar vieną priebalsių samplaiką.

Tokie pat klaidų tipai nustatyti atlikus panašų kalbos raidos tyrimą GAPS testu⁸: garsų pakeitimas: *tobisko* -> *todisko*, *tovisko*; *pokusto* -> *pokusko*; garsų praleidimas: *drempto* -> *dempto*; *pokusto* -> *pukuto*; garsų sukeitimas: *pokusto* -> *kopusto*; *topusko*; *disipka* -> *sidipka* (Ruzaitė, Dabašinskienė 2010: 289–290; Dabašinskienė et al. 2011: 122–127). Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad atlikdami netikrų žodžių pakartojimo užduotį, vaikai dažniausiai klysta kartodami priebalsių samplaikas.

5. Apibendrinamosios išvados

Šiuo tyrimu siekta palyginti skirtingų amžiaus grupių vienakalbių ir dvikalbių (K1 – lietuvių k., K2 – anglų k.) vaikų lietuviško *Netikrų žodžių kartojimo testo* rezultatus. Tyrimo rezultatai pagrindė pagrindinius veiksnius, lemiančius tiek vienakalbių, tiek dvikalbių vaikų gebėjimą pakartoti netikrus žodžius, sudarytus lietuvių kalbos pagrindu. Nustatyta, kad: 1) netikrų žodžių pakartojimo tikslumas mažėja kartojant ilgesnius nei dviejų skiemenų žodžius; 2) žodžius su priebalsių samplaikomis (ypač esančiomis žodžio viduryje) sunkiau pakartoti nei žodžius be priebalsių samplaikų; 3) netikrų žodžių pakartojimo tikslumas didėja su amžiumi; 4) sunkesnės struktūros netikrus žodžius abi tiriamųjų grupės mėgina paprastinti.

Galima teigti, kad tyrimo hipotezė pasitvirtino: dvikalbių vaikų gebėjimai pakartoti netikrus žodžius, sudarytus lietuvių kalbos pagrindu, visose amžiaus grupėse yra prastesni nei vienakalbių bendraamžių. Suprantama, tyrimo rezultatų interpretaciją gerokai riboja palyginti nedidelė tiriamųjų imtis, todėl kol kas galima kalbėti tik apie bendriausias vienakalbių ir dvikalbių vaikų gebėjimo pakartoti netikrus žodžius tendencijas. Norint patikslinti šio tyrimo rezultatus ir daryti apibendrintas

⁸ GAPS testas – Didžiosios Britanijos mokslininkų (Gardner, Froud, McClelland, van der Lely 2006) sukurtas testas, skirtas įvertinti priešmokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų bendruosius kalbos gebėjimus. Lietuvių kalbai GAPS testą adaptavo J. Ruzaitė ir I. Dabašinskienė (2010).

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

išvadas, reikėtų atlikti didesnės imties tyrimų bei atsižvelgti į papildomus psichosocialinius veiksnius, pvz., tėvų ar globėjų išsilavinimą, priklausymą socialinei ekonominei klasei ir kt.

Literatūros sąrašas

- Archibald, L. M. D. & S. E. Gathercole. 2006. Nonword repetition: A comparison of tests. *Journal of Speech, Language, and Hearing* 2006 (46), 970–983
- Baddeley, A., S. E. Gathercole & C. Papagno. 1998. The phonological loop as a language learning device. *Psychological Review* 1, 158–173.
- Balčiūnienė, I. & A. Kalninytė. 2013. Stendinis pranešimas. Narrative production in Lithuanian TD mono- and bilingual 5-6-year olds. Tarptautinė mokslinė konferencija *Child Language Seminar-2013*. Mančesteris: Mančesterio universitetas.
- Balčiūnienė, I. ir I. Dabašinskienė 2012. DVRPAM – Dvikalbių vaikų rišliojo pasakojimo analizės metodika. *ZASPil* 56 .
- Balčiūnienė, I., I. Kalninytė ir E. Krivickaitė, 2011. Pristatytas pranešimas. Lietuvių kilmės vaikų, gyvenančių ne Lietuvoje, kalba: nuostatos, įtakos, tendencijos. Tarpdalykinė mokslinė konferencija *Pasaulio lietuviybės idėja: šiuolaikinės migracijos patirtys*. Kaunas: VDU Išeivijos studijų centras Prieiga internetu: http://www.academia.edu/2526123/Lietuviu_kilmes_vaiku_gyvenanciu_ne_Lietuvoje_kalba_nuostatos_itakos_tendencijos_Lithuanian_language_in_emigration_Attitudes_influences_tendencies
- Bialystok, E. 2001. *Bilingualism in Development: Language, Literacy, and Cognition*. Cambridge University press.
- Bialystok, E., R. Barac, A. Blaye, & D. Poulin-Dubois. 2010. Word mapping and executive functioning in young monolingual and bilingual children. *Journal of Cognition and Development* 11 (4), 484–508.
- Byers-Heinlein, K., C. T. Fennell, & J. F. Werker. 2012. The development of associative word learning in monolingual and bilingual infants. *Bilingualism: Language and Cognition* 16 (1), 198–205.
- Bowey, J. A. 2001. Nonword repetition and young children's receptive vocabulary: A longitudinal study. *Applied Linguistics* 22, 441–469
- Brojde, Ch. L., S. Ahmed, & S. Colunga. 2012. Bilingual and monolingual children attend to different cues when learning new words. *Frontiers in Psychology* 3, 1–10. Prieiga internetu: <http://www.readcube.com/articles/10.3389/fpsyg.2012.00155> [žiūrėta 2013 09 25].

- Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt
- Chiat, Sh. & P. Roy. 2007. The preschool repetition test: an evaluation of performance in typically developing and clinically referred children. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research* 50, 429–443.
- Clark, N. B., G. W. McRoberts, J. A. van Dyke, D. P. Shankweiler & D. Braze. 2012. Immediate memory for pseudowords and phonological awareness are associated in adults and pre-reading children. *Clinical Linguistics & Phonetics* 26 (7), 577–596.
- Dabašinskienė, I. & E. Krivickaitė. 2013. Stendinis pranešimas Language delay, incomplete learning or SLI: a non-word repetition test for Lithuanian. *Tarptautinis IX-asis dvikalbystės simpoziumas*. Singapūras: Nanyang technologijos universitetas.
- Dollaghan, Ch. & T. F. Campbell. 1998. Nonword repetition and child language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing* 41, 1136–1146.
- Edwards, J., M. E. Beckman & B. Munson. 2003. Correlation of nonword repetition accuracy with vocabulary size and other measures of linguistic development in children with phonological disorders. Prieiga per internetą: http://academia.edu/2746052/Correlation_of_nonword_repetition_accuracy_with_vocabulary_size_and_other_measures_of_linguistic_development_in_children_with_phonological_disorders_Jan_Edwards_Dept._of_Speech_and_Hearing_Science_Ohio_State_University [žiūrėta 2013 09 27].
- Gardner, H., K. Froud, A. McClelland & H. K. J. van der Lely. 2006. Development of the grammar and phonology screening (GAPS) test to assess key markers of specific language and literacy difficulties in young children. *International Journal of Language* 41 (5), 513–540.
- Garšvienė, A. ir G. Juškienė. 2008. Priešmokyklinio amžiaus vaikų tarimo ypatumai. *Jaunųjų mokytojų darbai* 2 (18), 78–84.
- Gathercole, S. E. 1995. Is nonword repetition a test of phonological memory or long-term knowledge? It all depends on the nonwords. *Memory & Cognition* 23 (1), 83–94.
- Gathercole, S. E. 2006a. Nonword repetition and word learning: The nature of the relationship. *Applied Psycholinguistics* 27, 513–543
- Gathercole, S. E. 2006b. Complexities and constraints in nonword repetition and word learning. *Applied Linguistics* 27, 599–613.
- Gupka, P., J. Lipinski, B. Abbs & P.-H. Lin. 2005. Serial position effect on nonword repetition. *Journal of Memory and Language* 53, 141–162.
- Gutierrez-Clellen, V. F. & G. Simon-Careifido. 2010. Using nonword repetition tasks for the identification of language impairment in Spanish-English speaking children: does the language of assessment matter? *Learning Disabilities Research & Practice* 25 (1), 48–58.

- Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt
- Harley, T. A. 2010. *The Psychology of Language*. Psychology Press.
- Kamandulytė, L. 2006. Morfonotaktikos įsisavinimas. *Žmogus ir žodis* 8 (1), 84–89.
- Kalninytė, A. 2013. Skaitytas pranešimas. Lietuvių vaikų, gyvenančių anglakalbėje aplinkoje, rišlijojo pasakojimo ypatybės. Tarptautinė taikomosios kalbotyros konferencija *Kalbos ir žmonės: dialogas ir kontaktai*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Kapalkova, S., K. Polišenska, Z. Vicenova. 2013. Non-word repetition performance in Slovak-speaking children with and without SLI: novel scoring methods. *International Journal of Language Communication Disorders* 48 (1), 78–89.
- Katvitskaya, D., M. Babyonushev, T. Walls & E. Grigorenko. 2011. Investigating the effects of syllable complexity in Russian-speaking children with SLI. *Journal of Child Language* 38, 979–998.
- Kazlauskienė, A. 2010. Lietuvių kalbos žodžių foneminės struktūros dėsniumai. *Žmogus ir žodis* 1, 35–41.
- Kazlauskienė, A. ir G. Raškinis. 2009. Bendrinės lietuvių kalbos garsų dažnumas. *Respectus Philologicus* 16 (20), 169–182.
- Kazlauskienė, A., Raškinis, G. 2008. Lietuvių kalbos fonologinio skiemens struktūrinių modelių dažnumas. *Žmogus ir Žodis* 1, 24–31.
- Kazlauskienė, A. 2007. Intervokaliniai priebalsiai: vienanarės ir dvinarės grupės. *Kalbų studijos* 11, 36–42.
- Kohnert, K., J. Windsor, & D. Yim. 2006. Do language-based processing tasks separate children with language impairment from typical bilinguals? *Learning Disabilities Research & Practice* 21 (1), 19–29.
- Krivickaitė, E. 2013. Skaitytas pranešimas. Išgalvotų žodžių testas: Lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. Tarptautinė taikomosios kalbotyros konferencija *Kalbos ir žmonės: erdvė, laikas, tapatybė*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: https://www.academia.edu/5762723/Isgalvotu_zodziu_testas_Lietuviu_vienakalbiu_ir_dvikalbiu_vaidu_kalbos_tyrimas
- Marshall, C., A. Ebbels, J. Harris & H. K. J. van der Lely. 2002. Investigating the impact of prosodic complexity on the speech of children with specific language impairment. *Prosodic Complexity in SLI*, 44–66.
- Marshall, C. R. & H. K. J. van der Lely. 2009. Effects of word position and stress on onset cluster production: evidence from typical development, specific language impairment, and dyslexia. *Language* 85 (1), 39–57.
- Mazolevskienė, A. 2002. Dvikalbystė Lietuvos šeimose. *Pedagogika* 42, 52 – 55.

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

- Mazolevskienė, A. 2003. Dvikalbių vaikų lietuvių kalbos mokėjimo ypatumai. *Mano vaikai: Priešmokyklinis vaiko ugdymas*. O. Monkevičienė (sud.). Kaunas: Šviesa. 76 – 96.
- Mazolevskienė, A. ir S. Montvilaitė. 2008. Realia of the language development of young bilingual children: Lithuanian experience within the world context. *The Management of Education and Culture = Bildungs- und Kulturmanagement* 15, 323–333.
- Mazolevskienė, A. ir J. Šamatovičienė. 2011. Priešmokyklinio amžiaus kitakalbių vaikų lietuvių (valstybinės) kalbos ugdymo modelių veiksmingumas daugiakalbiame darželyje. *Pasaulis vaikui: ugdymo realijos ir perspektyvos: testinis mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla. 109 – 122.
- Munson, B., B. A. Kurtz, & J. Windsor, 2005. The influence of vocabulary size, phonotactic probability, and wordlikeness on nonword repetitions of children with and without specific language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research* 48, 1033–1047.
- Paradis, J. 2010. Bilingual children's acquisition of English verb morphology: effects of language exposure, structure complexity, and task type. *Language Learning* 60 (3), 651–680.
- Park, H., Schwarz, I. 2012. Nonword repetition performance of early school-age children in Korea: a preliminary study. *Asia Pacific Journal of Speech, Language, and Hearing* 15 (3), 178–196.
- Pearson, B. Z., Fernandez S., Oller, D. K. 1995. Cross-language synonyms in the lexicons of bilingual infants: one language or two? *Journal of Child Language* 22, 345–368.
- Pearson, B. Z., Fernandez, S. C., Lewedeg, V., Kimbrough Oller, D. 1997. The relation of input factors to lexical learning by bilingual infants. *Applied Psycholinguistics* 18, 41–58.
- Raderborg, K., E. Barthelom, M. Sjorberg, B. Sahlen. 2006. A Swedish non-word repetition test for preschool children. *Scandinavian Journal of Psychology* 47, 187–192.
- Rispens, J. & E. Parigger. 2010. Non-word repetition in Dutch-speaking children with specific language impairment with and without reading problems. *British Journal of Developmental Psychology* 28, 177–188.
- Ruzaitė, J. & I. Dabašinskienė. 2010. Specific Language Impairment: Adaptation of a Screening Test for Lithuanian. *Darbai ir Dienos* 54, 277–300.
- Santos, F. H., O.F. A. Bueno & S.E. Gatehrcole. 2006. Errors in nonword repetition: bridging short- and long-term memory. *Brazilian Journal of Medical and Biological Research* 39, 371–385.
- Siegal, M., L. Surian, A. Matsuo, A. Geraci, L. Iozzi, Y. Okumura & Sh. Itakura. 2010. Bilingualism accentuates children's conversational understanding. Prieiga internetu: <http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0009004> [žiūrėta 2013 10 01].

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

- Thordardottir, E. & M. Brandeker. 2013. The effect of bilingual exposure versus language impairment on nonword repetition and sentence imitation scores. *Journal of Communication Disorders* 46, 1–16.
- Velleman, S. L. & M. V. Marulyn. 2007. Phonology development in infancy and early childhood: implications for theories of language learning. *Phonology in Context*. Pennington, M. C. (eds.). Luton: Palgrave Macmillan. 25-50.
- Volterra, V., & T. Taeschner. 1978. The acquisition and development of language by bilingual children. *Journal of Child Language* 5, 311-326.
- Werker, J. F., K. Byers-Heinlein, Ch. T. Fennell. 2009. Bilingual beginnings to learning words. *Philosophical Transactions of the Royal Society* 364, 1649–3663. Prieiga internetu: http://infantstudies.psych.ubc.ca/uploads/forms/1264720106WerkerByersHeinleinFennell_2009.pdf [žiūrėta 2013 10 24].
- Windsor, J., & K. Kohnert. 2004. The search for common ground: Part I. Lexical performance by linguistically diverse learners. *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 47, 877–890.
- Windsor, J., K. Kohnert, K. F. Lobitz, G. T. Pham. 2010. Cross-language nonword repetition by bilingual and monolingual children. *American Journal of Speech-Language Pathology* 19, 298–310.
- Williams, D., H. Payne, Ch. Marshall. 2013. Non-word repetition impairment in autism and specific language impairment: evidence of distinct underlying cognitive causes. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 43, 404–417.

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas

Eglė Krivickaitė

Santrauka

Šiame straipsnyje glaustai pristatoma netikrų žodžių kartojimo metodika, neseniai pradėta taikyti lietuvių vaikų kalbos raidos diagnostikai, ir apžvelgiami *Netikrų žodžių kartojimo testo* žvalgomojo tyrimo, atlikto testuojant vienakalbius ir dvikalbius lietuvių vaikus, rezultatai. Tyrime dalyvavo trys amžiaus grupės: 1) ikimokyklinio amžiaus (4–5 m.) vaikai; 2) priešmokyklinio amžiaus (5–7 m.) vaikai; 3) pradinio mokyklinio amžiaus (7–9 m.) vaikai. Tyrimui atrinkta po 25 vienakalbius ir dvikalbius (K1 – lietuvių k., K2 – anglų k.) vaikus. Tiriamoji medžiaga rinkta Kauno darželiuose ir mokyklose bei Londono lituanistinėje mokykloje (dvikalbiai vaikai atliko testą tik pirmąją – lietuvių – kalba). Tyrimu siekta nustatyti minėtųjų amžiaus grupių vienakalbių ir dvikalbių vaikų gebėjimą atlikti *Netikrų žodžių kartojimo testą*. Gauti rezultatai rodo, kad abi tiriamųjų grupės darė panašių klaidų, tik dvikalbiai vaikai klysta dažniau nei bendraamžiai vienakalbiai. Abiejų grupių netikrų žodžių pakartojimo tikslumas mažėjo kartojant ilgesnius nei dviejų skiemenų netikrus žodžius; tiek vienakalbiai, tiek dvikalbiai vaikai žodžius su priebalsių samplaikomis pakartojo ne taip tiksliai kaip žodžius be priebalsių samplaikų; vyresni vaikai netikrus žodžius pakartojo tiksliau nei jaunesni.

Krivickaitė, E. Netikrų žodžių kartojimo testas: lietuvių vienakalbių ir dvikalbių vaikų kalbos tyrimas. *Taikomoji kalbotyra* 2014 (4). www.taikomojikalbotyra.lt

Non-word repetition test: research into Lithuanian monolingual and Lithuanian-English bilingual children

Eglė Krivickaitė

Summary

The majority of studies comparing the language development of monolingual and bilingual children have found that bilinguals' lexicon in each language is smaller than that of a comparable monolingual age-peers (Pearson et al. 1997; Werker et al. 2009). Some studies have found that same-ages bilingual and monolingual children have relatively equal sized vocabularies when the vocabularies of both languages is taken into account (Bialystok 2001; Werker et al. 2009).

The purpose of this study is twofold: 1) to introduce the Lithuanian non-word repetition test; 2) to present the results of a test, when monolingual (Lithuanian) and bilingual (L1 – Lithuanian, L2 – English) children had to produce Lithuanian non-words. The main focus of the study was to investigate the performance of monolinguals and bilinguals during the test in reference to word length and word complexity, namely consonant clusters.

The test results with monolingual and bilingual children have shown that the length of the word is a very important indicator: repetition accuracy was found to decline with the increasing number of syllables in both monolingual and bilingual groups. The results of the complexity demonstrated that both groups were better when performing initial clusters rather than medial clusters, especially in longer words (mostly 4-syllable). The study has shown that the test results improve with age: older monolingual and bilingual children repeat non-words more accurately than younger children.

The overall Lithuanian non-word repetition test results show that bilinguals repeat non-words less accurately than monolinguals. In the future, more children should participate in the non-word repetition test.

Straipsnis įteiktas 2013 m. lapkričio mėn.